

บันทึกชุด “ประเมินเพื่อมอบอำนาจ” (การเรียนรู้ ๑๐ ตอน ชุดนี้ ดีความจากหนังสือ [Embedded Formative Assessment](#) เขียนโดย [Dylan Wiliam](#) เพื่อเสนอใช้การทดสอบหรือการประเมินในทางบวก ต่อการเรียนรู้ โดยใช้แบบเน้นไปการกระบวนการเรียนรู้ของศิษย์ และเน้นไปกับการโค้ชศิษย์ เพื่อใช้ “การประเมินเพื่อพัฒนา” (formative assessment) ยกระดับการเรียนรู้ของนักเรียน ด้วยความเชื่อว่า การใช้ “การประเมินเพื่อพัฒนา” ที่ดำเนินการโดยครูในชั้นเรียน และดำเนินการอย่างถูกต้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของการเรียน (learning outcomes)

บันทึกตอนที่ ๘ นี้ ดีความจากบทที่ ๗ Activating Students as Owners of Their Own Learning เป็นยุทธศาสตร์ที่ ๕ ใน ๕ ยุทธศาสตร์ของการประเมินเพื่อการพัฒนาที่ดี คือ ยุทธศาสตร์การทำให้นักเรียน เป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง (meta-cognition) และสามารถประเมิน และปรับกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้ ที่เรียกว่า กำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ (self-regulated learning)

หัวใจของการเรียนรู้คือ ครูไม่ได้เป็นผู้สร้างการเรียนรู้ในตัวนักเรียน ผู้เรียนเท่านั้น ที่เป็นผู้สร้างกระบวนการเรียนรู้ (ขึ้นในตน)

การประเมินตนเองของนักเรียน

การประเมินตนเองของนักเรียนไม่ได้หมายความว่านักเรียนออกข้อสอบเอง ให้ตนเองทำ แล้วให้คะแนน และตัดสินได้-ตกเอง ซึ่งเรียกว่า การสอบเพื่อตัดสินได้-ตก (summative evaluation)

การประเมินตนเองของนักเรียนมีเป้าหมายเพื่อใช้พัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง คือเป็นการประเมิน เพื่อพัฒนา (formative assessment) เอาผลการประเมิน มาพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง

การประเมินตนเองของนักเรียนเป็นทักษะ นักเรียนต้องฝึก ใหม่ๆ อาจประดักประเดิดบ้าง ต้องค่อยๆ ฝึก ใหม่ๆ ครูต้องช่วยมากหน่อย โดยใส่โครงสร้างเข้าไปในการประเมิน แล้วค่อยๆ ลดโครงสร้าง ให้นักเรียนเป็น ตัวของตัวเองในการประเมินมากขึ้น

โดยการประเมินตนเองของนักเรียนมี ๒ ส่วน คือ (๑) ส่วนที่ครูกำหนด (prescriptive component) เพื่อวินิจฉัยความรู้ความเข้าใจของนักเรียน (๒) ส่วนที่นักเรียนค่อยๆ เสาะหาเป็นระยะๆ (exploratory component) ทำโดยนักเรียนฝึกกำหนดเป้าหมายรายทางของงานที่ครูมอบหมาย (เพื่อเรียนรู้) ของตน แล้วกำหนดแผนการดำเนินการ และประเมินผลทุกสัปดาห์ คาดหวังว่าหากการเรียนรู้มีความก้าวหน้าดี จะเห็นผล ๒ อย่าง คือ นักเรียนคิดงานของตนเอง

ประเมินเพื่อมอบอำนาจ : ผ. นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตน

เขียนโดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน 2014 เวลา 00:00 น. - แก้ไขล่าสุด วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน 2014 เวลา 21:28 น.

เป็นตัวของตัวเองมากขึ้นๆ และเกณฑ์ในการประเมิน ตนเองมีความชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ

ผลการวิจัยในครูและนักเรียนชั้นประถม ใน ปอร์ตุเกส พบว่ากลุ่มนักเรียนที่ใช้การประเมินตนเอง ในช่วงเวลา ๒๐ สัปดาห์ ผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์เพิ่มขึ้นจากตอนเริ่ม ๑๕ หน่วย ในขณะที่ของกลุ่มควบคุม เพิ่มขึ้นเพียง ๗.๘ หน่วย เขาแปลผลว่า ผลการเรียนรู้ของกลุ่มที่ให้นักเรียนประเมินตนเองเรียนคณิตศาสตร์ในเวลา ๒๐ สัปดาห์ ได้เท่ากับที่นักเรียนที่ไม่ได้ประเมินตนเองเรียนโดยใช้เวลา ๓๘ สัปดาห์ คือการประเมินตนเอง ช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการเรียนเกือบเท่าตัว

ทำไมการประเมินตนเองจึงมีผลเพิ่มการเรียนรู้ ยังไม่มีใครทราบแน่ เข้าใจว่าเหตุผลสำคัญคือมันเพิ่ม “การกำกับตนเอง” (self-regulation)

การเรียนรู้โดยกำกับตนเอง(Self-Regulated Learning)

การเรียนรู้โดยกำกับตนเองหมายความว่า นักเรียนสามารถประสาน พลังเพื่อการคิด (cognitive resources) อารมณ์ และการปฏิบัติ ไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ โดย “การมีพลังเพื่อการคิด” หมายถึง นักเรียนมีความรู้ ทักษะ ยุทธศาสตร์ แรงจูงใจ และกล้าตัดสินใจ เพื่อบรรลุเป้าหมาย

ความสามารถในการเรียนรู้โดยกำกับตนเอง ขึ้นกับ ๒ ปัจจัย คือ ความเข้าใจความคิดของตนเอง (metacognition) และแรงบันดาลใจ

ความเข้าใจการคิดของตนเอง(Metacognition)

John Flavell ผู้คิดคำศัพท์ metacognition ให้นิยามคำนี้ไว้ว่า “ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดของตนเอง รวมทั้งผลที่เกิดขึ้น และสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นคุณสมบัติของสารสนเทศ และข้อมูล ที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้”

ประเมินเพื่อมอบอำนาจ : ผ. นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตน

เขียนโดย ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช

วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน 2014 เวลา 00:00 น. - แก้ไขล่าสุด วันอาทิตย์ที่ 29 มิถุนายน 2014 เวลา 21:28 น.

ความเข้าใจการคิดของตนเอง จึงหมายความว่ามีความรู้ทั้ง รู้ว่าตนรู้อะไร (metacognitive knowledge) รู้ว่าตนทำอะไรได้ (metacognitive skills) รู้ว่าตนรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับความสามารถในการคิดของตน (metacognitive experience) คุณค่าสำคัญของความเข้าใจการคิดของตนเองคือ ทำให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ ที่จำเพาะ เอาไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่แตกต่างกันได้ หากผู้นั้นมีแรงจูงใจที่จะใช้ความรู้นั้น

แรงจูงใจ(Motivation)

แรงจูงใจให้ทำหรือไม่ทำอะไร มี 2 แบบ คือ แรงจูงใจภายนอก (extrinsic motivation - ทำเพราะ หวังผลที่จะได้รับอะไรบางอย่าง) กับแรงจูงใจภายใน (intrinsic motivation - ทำเพราะเป็นความพึงพอใจ ส่วนตน)

การทำสิ่งที่ตนพึงพอใจและกระบวนกรที่ดำเนินต่อเนื่องด้วยใจจดจ่อและความพึงพอใจอย่างสูง เรียกว่าสภาวะ flow ซึ่งผมเคยเขียนถึง [ที่นี่](#) สภาวะเช่นนี้ แรงจูงใจภายในเป็นพลังหลัก หนังสือบอกว่า เป็นสภาพที่มีความพอดีระหว่างแรงจูงใจกับความท้าทาย (challenge) ของงานนั้น

คนทั่วไปมองแรงจูงใจเป็นเหตุของความตั้งใจเรียน แต่จริงๆ แล้วมองเป็นผลของกระบวนกรการเรียนรู้ ที่ดี ก็ได้ ครูที่เก่งและเอาใจใส่ จะจัดกระบวนกรการเรียนรู้ที่สร้างแรงบันดาลใจให้เด็กมีแรงจูงใจต่อการเรียน และที่ดีที่สุดคือ เป็นแรงจูงใจภายใน

การทำสิ่งใด ต้องใช้พลังหรือมีการลงแรง (cost) แรงจูงใจ (ภายนอก) ให้ทำอะไรสูงหากผู้นั้นคิดว่าผลได้ (benefit) สูง คื้มต่อการลงแรง

กระบวนกรตัดสินใจทำ/ไม่ทำ สิ่งที่ซับซ้อนอย่างการเรียน มีปัจจัยเกี่ยวข้องที่ซับซ้อนมาก ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งต่อนักเรียน คือความเชื่อว่าตนทำสิ่งนั้นได้ (self-efficacy) ซึ่งใกล้เคียงกับความมั่นใจ ในความสามารถของตนเอง ที่น่าตกใจคือ มีผลการวิจัยบอกว่า เมื่อนักเรียนเรียนในโรงเรียนสูงขึ้น ระดับของ self-efficacy ลดลง

กระบวนกรเรียนรู้ของนักเรียนจะเข้มข้น หากนักเรียนมุ่งเป้าจิตใจที่การเรียนรู้ มากกว่าที่สมรรถนะ (performance) เขาบอกว่าสภาพนี้เกิดขึ้นได้โดยการที่ครูให้คำแนะนำป้อนกลับเชิงบวกและสร้างสรรค์ (positive constructive feedback)

การคิดกับแรงจูงใจ

การประเมินเป็นดาบสองคม อาจก่อผลดีหรือผลร้ายต่อการเรียนรู้ของศิษย์ก็ได้ เมื่อนักเรียนได้รับเชิญให้เข้าร่วมกิจกรรมใดก็ตาม เด็กจะหาสารสนเทศ ๓ ชุดประกอบการตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม ได้แก่ (๑) มุมมอง หรือการรับรู้ (perception) ของตนเองต่องานนั้น และบริบทที่เกี่ยวข้อง (๒) ทุนความรู้ความสามารถของตน ต่อการทำสิ่งนั้น และต้องออกแรงแค่ไหน เพื่อให้สำเร็จ (๓) แรงบันดาลใจเชิงความเชื่อ ต่อการทำงานนั้น และต่อโอกาสทำงานนั้นสำเร็จ

ความคิดที่สำคัญอยู่ที่การมุ่งเป้าหมายใด ระหว่างความเจริญก้าวหน้า (growth) กับความสุขสบาย (well-being)

ทฤษฎีสำคัญต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้นักเรียนมีแรงจูงใจสูงต่อการเรียนรู้ คือ [dual-process regulation model](#) เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งกล่าวว่า ครูต้องหาทางสร้างบรรยากาศให้ศิษย์มุ่งมั่น อยู่กับเป้าหมายความเจริญก้าวหน้าในอนาคต ไม่ใช่เอาแต่ความสุขสบายในปัจจุบัน โดยหนังสือแนะนำวิธีการ ๕ แนวทาง

- ๑. คอยย้ำเป้าหมายการเรียนรู้ และคุณค่าของมันต่อชีวิตในอนาคต เพื่อให้เด็กประเมิน ความก้าวหน้าไปสู่เป้าหมายได้ด้วยตนเอง
- ๒. ส่งเสริมความเชื่อว่า ความสามารถเป็นสิ่งที่สะสมทีละน้อยๆ ไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ และส่งเสริมความเชื่อว่า ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว เป็นบ่อเกิดของการเรียนรู้ ออกแรงแล้วล้มเหลว ไม่สูญเปล่าในด้านการเรียนรู้
- ๓. พยายามไม่เปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างนักเรียน เน้นเปรียบเทียบกับตัวเอง เพื่อสำรวจความก้าวหน้าในการเรียนรู้
- ๔. ให้คำแนะนำย้อนกลับที่มีสิ่งที่ควรทำต่อไปในอนาคต ไม่ใช่เน้นบอกความผิดพลาด ในอดีตเพื่อแก้ไข
- ๕. พยายามค่อยๆ มอบการกำกับการเรียนรู้ (จากครูกำกับ) ให้นักเรียนกำกับเอง เพื่อการเจริญก้าวหน้าในการเรียนของตนเอง และพัฒนาเป็น “ผู้กำกับการเรียนรู้ของตนเอง” (self-directed learner)

เทคนิคเชิงปฏิบัติ

เทคนิคที่กล่าวในบันทึกที่แล้วหลายเทคนิคนำมาใช้เพื่อเป้าหมายให้นักเรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ ของตนเองได้ ต่อไปนี้จะกล่าวเพิ่มอีกจำนวนหนึ่ง โดยขออย่าว่าครูแต่ละท่านสามารถปรับวิธีการ หรือคิด วิธีการใหม่ ขึ้นมาใช้ให้เหมาะสมต่อบริบทของชั้นเรียนของท่านได้ และสามารถนำมาเป็นโจทย์วิจัย ในชั้นเรียนได้

เทคนิคไฟจรวด ใช้สำหรับให้นักเรียนแต่ละคนได้ฝึกประเมินการเรียนรู้ของตนเองอย่างง่ายๆ เช่นตอนต้นคาบเรียนครูทำความเข้าใจเป้าหมายของการเรียน ก่อนจบคาบให้นักเรียนแต่ละคนยกป้ายสี่เหลี่ยมหนึ่ง ในสามสี คือ แดง (ยังไม่บรรลุเป้าหมาย) เหลือง (ไม่แน่ใจหรือไม่เข้าใจบางส่วน) เขียว (บรรลุเป้าหมายทั้งหมด)

กระบวนการนี้ เรียกว่า self report ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันว่าความแม่นยำไม่มากนัก และอาจเกิด ผลข้างเคียงที่ไม่ต้องการได้ หากครูใช้ไม่เป็น เช่นหากครูกำหนดว่า บ่ายเชียวหมายถึง “ฉันพร้อมที่จะสอนเรื่องนี้แก่คนอื่น” นักเรียนบางคนอาจยกบ่ายเชียวเพราะอยากให้ตัวเองดูดี เรื่องนักเรียนแสดงพฤติกรรมต่างๆ เพื่อให้ตัวเองดูดีนี้ ครูควรเอาใจใส่ และหาทางไม่ให้จิตวิทยาด้าน ความมีตัวตนนี้ เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้

อาจปรับใช้เทคนิคนี้ในการเตรียมตัวสอบ โดยครูแนะนำนักเรียนว่า เวลาอ่านบททบทวนหรือ บันทึกจากการฟังการบรรยาย ให้เอาดินสอสีทาวงกลมสีตามสีไฟจราจรไว้ที่ด้านบนของบันทึกหน้านั้น สีเขียวคือเข้าใจดีแล้ว สีเหลืองยังไม่ค่อยเข้าใจ สีแดงคือยังไม่เข้าใจ เวลาทบทวนก่อนสอบก็นั่งดูเฉพาะหน้าสีแดงและเหลือง ไม่ต้องพลิกอ่านไปรอบๆไปหมดอย่างไร้เป้าหมาย

เทคนิคแผ่นสี นักเรียนทุกคนได้รับแจกแผ่น สีดี เก้าที่ด้านหนึ่งติดกระดาษสีเขียว อีกด้านหนึ่งติดกระดาษสีแดง เมื่อเริ่มคาบเรียน ทุกแผ่นมีสีเขียวขึ้น ระหว่างครูสอน หากนักเรียนคนไหนไม่เข้าใจ หรือตามไม่ทัน ให้ยกด้านแดงขึ้นให้ครูเห็น เขาแนะนำว่า ในทางปฏิบัติ ครูต้องคอยสังเกตด้วย ไม่ใช่มองข้ามหน้าก้มตาอธิบายโดยไม่มองที่เด็ก เพราะเคยเกิดนักเรียนยกป้ายแดงตั้งหลายคนและผ่านไป หลายนาที แต่ครูไม่มอง นักเรียนขัดใจมาก

เทคนิคถ้วยสี ครูคนหนึ่งพบว่าแผ่นสีดีมองเห็นยาก จึงปรับเป็นถ้วยสี เมื่อเริ่มเรียนนักเรียน ทุกคนมีถ้วยเขียวอยู่บนโต๊ะ เมื่อเรียนไประยะหนึ่งเด็กคนใดไม่เข้าใจ ก็ยกถ้วยแดง ครูจะสุ่มให้เพื่อนที่เหลือ เป็นผู้ตอบ ซึ่งหมายความว่าในห้องเรียนมีบรรยากาศของ effective formative assessment ทั้งสองมิติ คือ (๑) นักเรียนตั้งใจ (engagement) อยู่กับการเรียนตลอดเวลา (๒) พร้อมรับปัจจัยด้านความบังเอิญ หรือไม่คาดคิด (contingency) อยู่ตลอดเวลา ซึ่งหมายความว่า นักเรียนที่มีถ้วยเขียวหรือเหลืองอยู่บนโต๊ะ เป็นผู้พร้อมตอบ คำถาม

แฟ้มบันทึกการเรียนรู้(Learning Portfolios) ซึ่งต้องเป็นแฟ้มชนิดบันทึกประวัติการเรียนรู้ (learning portfolios) เพื่อให้เห็นพัฒนาการของความรู้และสมรรถนะ ในช่วงเวลาต่างๆ ไม่ใช่บันทึกสมรรถนะ (performance portfolios) แบบที่เอาผลงานมาจัดแสดงในแกลอรี เมื่อมีผลงานใหม่ที่มีฝีมือพัฒนาขึ้นกว่าเก่า ก็ปลดของเก่าออก เอาชิ้นที่ดีที่สุดออกแสดง

แฟ้มบันทึกการเรียนรู้ ที่เก็บประวัติการเรียนรู้และผลการเรียนทั้งหมดไว้ จะช่วยให้นักเรียนเอาผลงาน ของตนในช่วงเวลาต่างๆ มาเปรียบเทียบ และเห็นความก้าวหน้าของผลงาน ช่วยให้เกิดผล ๒ อย่าง (๑) มองเห็นเส้นทางพัฒนาต่อ (๒) เมื่อนักเรียนเอาใจใส่ที่การปรับปรุงให้ดีขึ้น ก็จะปลูกฝังความเชื่อว่าความสามารถ เป็นสิ่งที่ปรับปรุงขึ้นได้ทีละน้อย ไม่ใช่คงที่

บันทึกการเรียนรู้(Learning Logs) เมื่อจบบทเรียน ครูให้นักเรียนแต่ละคนเขียนบันทึกการเรียนรู้ ของตน เพื่อฝึกให้นักเรียนไตร่ตรองทบทวนบทเรียนด้วยตนเอง (self-reflection) โดยครูตั้งประเด็นให้ มีครุคิคุกละบายให้การเขียนมีชีวิตชีวา มีการคิดจริงจัง โดยให้นักเรียนเลือกตอบคำถามต่อไปนี้เพียง๓ ข้อ

- วันนี้ ฉันได้เรียน
- ฉันประหลาดใจเรื่อง.....
- สิ่งที่ฉันมีประโยชน์ที่สุดที่ฉันได้จากบทเรียนคือ โดยจะเอาไปใช้.....

- อดันสนใจเรื่อง.....
- อดันชอบบทเรียนที่ฉันชอบมากที่สุดคือ.... เพราะ.....
- อดันไม่แน่ใจ/ไม่เข้าใจ คือ.....
- อดันประทับใจที่ฉันอยากเรียนรู้เพิ่มเติมคือ.....
- อดันรู้สึกของฉันหลังจบบทเรียนนี้คือ.....
- อดันน่าจะเรียนรู้ในบทเรียนนี้มากกว่านี้ ถ้า.....

ผมขอเพิ่มเติมเทคนิคที่ผมคิดว่ามีประโยชน์มาก ต่อการฝึกให้นักเรียนได้ตรงทบทวนการเรียนรู้ เพื่อฝึกเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง คือการทำ “โยนิโสมนสิการกลุ่ม” หรือได้ตรงทบทวนการเรียนรู้ เป็นกลุ่ม หรือในภาษาการจัดการความรู้เรียกว่า AAR (After Action Review) ซึ่งจะเท่ากับฝึกการเรียนรู้ ร่วมกันในชั้นเรียน (Collaborative Learning) ไปในตัว ครูทุกคนควรได้ฝึกทักษะการเป็น “คุณอำนวย” (facilitator) ของกระบวนการ AAR นี้

ครูมีบทบาทสำคัญในการจัดสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ แต่ผู้เรียนเท่านั้นที่เป็นผู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ และคนที่เรียนรู้ได้มากกว่า คือคนที่สามารถจัดการการเรียนรู้ของตนได้ นักเรียนทุกคนสามารถฝึกฝนทักษะ การจัดการการเรียนรู้ของตน และกลายเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนได้ แต่ต้องฝึกอย่างเป็นขั้นตอน และต้องใช้เวลา เพราะในตอนเริ่มต้น กระบวนการทบทวนได้ตรงประเมินการเรียนรู้ของตนเอง เป็นเรื่องกระตือรือร้นอารมณ์ความรู้สึก และความเป็นตัวตนของนักเรียน ครูที่เอาใจใส่และมีทักษะการโค้ชเรื่องนี้ มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อศิษย์

วิจารณ์ พานิช

๘ ม.ค. ๕๗